

H. Barbócz Ildikó

Késmárki téli nap

arcodat verdeső
 könnycseppet pergető
 léptet szaporázó
 hócsillag-varázsló
 tátrai szél

vigyél
 a mindenki fájához
 gyertya meleg lángjához
 ültessd
 harangszó zúgását fülembé
 az isteni csöndet lelkembe
 állítsd
 az embereket meg egy percre
 hálaadó zsoldáros misére

Szúzi fehérben

oly puhán és könnyedén
 ereszkedik le a fény
 csillagos szúzi fehérben
 fel-felszikkasztó tünemény

az Ég küldte a Földre
 tekints föl egy percre
 suhanjon mosoly arcodon
 olvadjon pihe válladon

szárnyalj behavazottan
 tisztán a madarakkal
 élni kell ez az egy élet
 ügyis kísért az ítélet

Ősszel Prágában

keresem egykori önmagam
 a város hangulatát
 összetúrt régi utcák
 szürke macskakövén
 lépteink nyomát

most zsi bong a város
 zenétől harsog a tér
 délutáni fényben állok
 s járom az ódon utcák
 rózsaszín macskakövét

a Moldva vizén
 szemem megpihen
 fehér zokogásban
 sirályok röptében
 a száztornyú Prága
 aranyló arccal néz felém

Káli-Rozmis Barbara

„kellemes családi köröm dacára isszonyú magyar honvágam van”

A szívében magyar Erzsébet királyné és a Sissi-kultusz

„Előszó”

Erzsébet magyar királynét már életében szeretet és tisztelet övezte hazánkban, amely az 1898. szeptember 10-ei tragikus halálával tovább fokozódott. A királyné életének kutatójaként nemcsak ezzel, a feléje irányuló, máig tartó szeretettel találkozom, hanem azzal a gyűlölettel is, amelyet jó néhányan éreznek az 1848-49-es forradalmat vérbe fojtó Ferenc József felé, és amely Erzsébetre is kivetítődik. Vannak, akik nem értik, miért kell ennyit foglalkozni egy Habsburg uralkodó feleségével, mondván, ő is „csak egy Habsburg volt”. Ez az írás, a királyné születésnapjának (december 24. szenteste) évfordulója alkalmából azért született, hogy Erzsébet mélyebb, emberibb oldalával ismeresse meg az olvasókat, és rávilágítson arra, hogy talán nem túlzás kijelenteni: a királynénk a szívében magyar volt.

Ferenc József ifjú feleségével, a bajor Wittelsbach-ház egyik mellékágából származó Erzsébettel, valamint két kislányukkal, Zsófiával és Gizellával 1857 májusában látogatott először Magyarországra. Arany Jánost kérték fel, hogy írjon a császár-király köszöntésére egy dicsőítő költeményt. Az erősen nemzeti érzelmű, hazaszerető Arany betegségre hivatkozva visszautasította ezt a „megtiszteltetést”, de hamarosan elkezdte írni *A walesi bárdok* című balladáját a véreskezű uralkodó első magyarországi látogatásának allegóriájaként: „Edward király, angol király/ Léptet fakó lován:/ Hadd látom, úgymond, mennyit ér/ A velszi tartomány.”// Van-e ott folyó és földje jó?/ Legelőin fű kövér?/ Használt-e a megöntözés:/ A pártos honfivér?// S a nép, az istenadta nép,/ Ha oly boldog-e rajt?/ Mint akarom, s mint a barom,/ Melyet igába hajt? (...)”

Az ifjú Erzsébet és Ferenc József egy kislóval alkalmával (nem Magyarországon készült a kép). Készítője: Eduard Kaiser. (Osztrák Nemzeti Könyvtár, No.: NB 502.896 – B)

Egy legenda szerint az 1849. október 6-án kivégzett magyar miniszterelnök, Batthyány Lajos gróf özvegye, Zichy Antónia megátkozta az uralkodót. Akár így volt, akár nem, Ferenc József életét számos tragédia árnyékolta be. Az első 1857. május 29-én sújtott le rá a Budai Várban, éppen ezen, a hitvesével tett első magyarországi körútja során. Azonban nem csak ő szenvedte ezt meg, hanem „ártatlan”, fiatal felesége, Erzsébet is, akinek sok órás haldoklás után, karjai között távozott az élők sorából a két éves kis gyermeke, Zsófia. Ez az esemény még inkább megpecsételte ellenérzéseit anyósa, Zsófia felé, mert a főhercegné a kislány haláláért, bár nem kimondva, de őt tette felelőssé. Hiszen ő akarta annyira magával vinni a gyermekeket – és életében először el is érte azt, hogy ők „teljesen az övéi legyenek”, és ne az anyósáé. (Az udvari orvost nem tették felelőssé, pedig ő volt az, aki úgy gondolta, utazhatnak a már Bécsben gyengélkedő gyermekek.) A tragikus eset által Erzsébet a magyarság szívéhez viszont utat talált. Ekkor kezdett először „kibontakozni” kapcsolata a magyarokkal, akiket megindított a szép, gyermekét gyászoló császárné-királyné sorsa, aki akkor még alig múlt el 19 éves, és akiről már akkor is pedzegették, hogy nem túl jó a kapcsolata a magyarokat oly’ nagyon gyűlölő Zsófia főhercegnével – aki továbbra is a császár legfőbb tanácsadója volt. Szimpátiát kezdtek érezni iránta, és ez feléje is kifejtette a hatását. Évekkel később megvallotta magyar udvarhölgyének, Festetics Mária grófnőnek, hogy „milyen jól esett neki az a részvét”, amelyet a magyarok éreztek feléje gyermeke halála után. Szintúgy beszélt arról – a grófnő naplójából idézve –, hogy „mennyire szereti Magyarországot, milyen jól érzi ott magát, milyen rokonszenves ott neki minden, hogyan ismerte föl, hogy lassan tarthatatlanná válnak a régi viszonyok, és hogy azt érzi, oda tartozik, ott megértik Őt. És hogy ott mindig menedéket ta-

Erzsébet királyné első díszmagyarjának a hiteles másolata (az eredeti a kép bal felső sarkában) látható. A ruha, amely Czédly Mónika gödöllői divattervező munkája, a Magyar Kézműves Remek díjjal lett kitüntetve 2018-ban. Ebben fogadta az újdonsült császárné a magyar küldöttség gratulációit az esküvője után, és 1865-ig viselte különböző alkalmakon. [A rajz az Osztrák Nemzeti Múzeum tulajdona, No.: PORT_00052027_01]

lálna” – az alábbi sorokat 1873. július 29-én vetette papírra Festetics Mária grófnő¹ nem sokkal azután, hogy udvarhölgyként megkezdte a szolgálatát a királynénál.

Erzsébetet első magyar udvarhölgyével, Hunyady Lili grófnővel Madeira szigetén találkozott, ahol egy betegség miatt kúráltatta magát 1860 ősztől. Lili és bátyja, Hunyady Imre gróf elkezdte őt nyelvünkre tanítgatni, és sokat beszélt neki a magyarokról és a birodalomban elnyomott helyzetükről. Erzsébet a magyarok sorsát a magáéhoz kezdte hasonlatosnak látni: ő is annyira elnyomottnak érezte magát a bécsi udvarban, mint ahogyan a magyarok a Habsburg Birodalmon belül. Ezen időszak alatt – részben lelki eredetű betegségének köszönhetően – körülbelül két évet tartózkodott távol Béctől. Hazatérve elhatározta, hogy komolyabban foglalkozik hazánk történelmével, és anyanyelvi szinten tanulja meg a nyelvünket – erre a célra társalkodónőt keresett magának. A kecskeméti származású nemeskisasszony, Ferenczy Ida, aki 1864-ben állt Erzsébet szolgálatába, még inkább Magyarország és az elnyomott nép felé irányította a figyelmét – Andrassy Gyula grófnak (az 1848-as forradalmárnak, majd „szép akasztottnak”) és Deák Ferencnek köszönhetően, akik igyekeztek

Erzsébet királyné az úgynevezett svájci blúzós ruhájában. A képek abból a képsoportból származnak, amelyek fotóit Erzsébet 1863 karácsonján ajándékozta hivatalos és magánszemélyeknek. Hamarosan elkezd komolyan magyarul tanulni. A képek (fotós: Ludwig Angerer) az Osztrák Nemzeti Könyvtár tulajdonában állnak. No.: Pf 6639 E 63/4 Abs.D. // Pf 6639 E 63/6 Abs.D. A harmadik képen a ruha hiteles másolata látható, amely Czédly Mónika munkája.

¹ Gudula Walterskirchen-Beatrix Meyer: *Festetics Mária grófnő naplója*. Helikon Kiadó, 2019. (1873. július 29-ei naplóbejegyzés)

„felhasználni” a fiatal lányt arra, hogy a királynét fellépésre készítse a magyarok érdekében.

Falk Miksa író-újságíró 1866 őszétől adott hónapokon keresztül magyar nyelvórákat Erzsébetnek Bécsben. Visszaemlékezéseiben a királynéval folytatott érdekes eszmecseréit is megörökítette. Erzsébet egyes megjegyzései különösen meglepték, így például: „*Én úgy hallottam, hogy a legcélszerűbb kormányforma mégiscsak a republika.*” A megdöbbent Falk így ír: „*Körülnéztem, vajon nem dőlnek-e rám a régi habsburgi császárlak falai, mert ilyet császárné és királyné szájából bizonyosan még nem hallottak. Kérdésemre, hogy kitől hallá ezt öfelsége, azt felelé, hogy gyermekkori tanítójától, gróf Majláth Jánostól.*” Sok politikai-ellenzéki tartalmú munka került kezébe a királynénak, aki tudatosan „kereste” a Habsburg Birodalomban betiltott iratokat. Így például gróf Széchenyi István Blick-je is valahonnan a birtokába került, amelyről, mint Falk írja, „*mindent a világon el lehet mondani, csak azt az egyet nem, hogy az egy osztrák császárné kezébe való.*” A „titkos iratokat” Erzsébet egy kis szekrénykébe bezárva tartotta, amelynek kulcsát a zsebében őrizte.²

A királynét különösen érdekelte a forradalmárok sorsa, akik közül Batthyány Lajos kivégeztetésének története foglalkoztatta a leginkább (az említett legendát valószínűleg nem ismerte). Falk Miksa elmondta neki, hogyan történtek a dolgok, mire ő megkérdezte, hogy honnan tudja. Mikor megtudta, hogy egy száműzött, Horváth Mihály *Függetlenségi harc* című, betiltott könyvében olvasható, kérte, hozza el neki. Falk szabadkozott, mire Erzsébet ezt mondta: „*Hát amit minden ember tud és olvas, azt csak nekem nem volna szabad tudnom és olvasnom?*” Másnap már a királyné kezében volt a könyv, amelynek ekkor az írójáról érdeklődött. Megtudta, hogy száműzetésben él. Falk így emlékszik: „*A felséges asszony nem szólt semmit, hanem a könyvet asztala fiókjába zárta.*” Majd hetek múlva Falk olvashatta a lapokban, hogy „*Horváth Mihálynak a császár és király öfelsége megkegyelmezett*”, valamint később azt is írták, hogy „*Horváth Mihály Erzsébet királynéhoz lett hívva, és egy óránál tovább maradt a felséges asszonynál.*”³

Erzsébet minden női erejét bevetette férje befolyásolása érdekében a magyarokkal kapcsolatban – Ferenc József élete végéig szerelmes volt a feleségébe, és teljesítette annak óhajait. Zsófia főhercegné, habár nagy hatással volt a fiára, a kiegyezést, az általa oly nagyon gyűlölt magyarokkal, nem tudta megakadályozni. Erzsébetnek ugyanis volt egy verhetetlen fegyvere az ügy érdekében: Megígérte Ferenc Józsefnek, hogy még egy gyermekkel ajándékozza meg, amennyiben kiegyezik a magyarokkal (kérésének részleteit fennmaradt leveleikből ismerjük). 1867. június 8-án Ferenc Józsefet Magyar-

² Falk Miksa: *Erzsébet királynéről visszaemlékezések* (1898). Új kiadás: Athenaeum Kiadó, 2016. 23. old.

³ Falk Miksa, 34–35. oldal

1. Erzsébet királyné a koronázás alkalmából Emil Rabending stúdiójában készült fotósorozat egyik képén (1866). 2. Erzsébet királyné 1867. június 8-án, a Mátyás-templomi koronázási szertartáson viselt díszruhájának hiteles másolata (az eredeti Székely Bertalan festményén, a képen balra látható). A ruha, amely a koronázás 150. évfordulójára készült, Czédly Mónika munkája, és a Magyar Kézműves Remek díjjal lett kitüntetve 2017-ben. A viselet eredetije, amelyet körülbelül 4500 darab gyémánt díszített, a mai napig a világ legdrágább ruhájának számít (a másolat – amelyen a gyémántokat Swarovski kristályok helyettesítik – szintén nagyon értékes). A hagyomány szerint a Magyar Állam fizette a koronázási díszruhákat. Erzsébet ruhája Brigitte von Charlotte asszony műhelyében készült Brüsszelben, ezüst szállal kihímezve. Azonban amikor a királynénak tudomására jutott, hogy a tizenkilenc magyar palotahölgy közül az egyik, Majláth Györgyné (akinek a lánya, Majláth Sarolta később, 1883-ban Erzsébet királyné udvarhölgye lesz) arany szállal hímzett ruhát fog viselni, és többen ezüst szállal díszítettet, nem akarta jobban megterhelni a magyar kincstárt azzal, hogy újat készíttet magának. Mivel nem volt illendő, hogy a hölgyek drágább ruhában pompázzanak a királynénak mellett, azt találta ki, hogy az ékszereiből (amelynek nagy részét Ferenc Józseftől és az anyósától kapta ajándékba) kiszedeti a gyémántokat, és azt varratja rá a ruhára. A koronázás után a fátylat megtartotta (később Mária Valéria, a „magyar királykisasszony” kapta ajándékba), a ruhát pedig felajánlotta a veszprémi püspökségnek, ahol miseruhát készíttettek belőle – természetesen az ajándékozás előtt a gyémántok visszakérültek Erzsébet ékszereibe. [A képen ruha mögött (jobbra) a királyné a Rabending-féle koronázási fotósorozaton viselt díszmagyarja látható, amely a híres divattervező, Worth párizsi szalonjában készült. A másolat szintén Czédly Mónika munkája, aki eddig Erzsébet 14 ruháját rekonstruálta.]

ország királyává, Erzsébetet pedig királynéjává koronázták a budai Mátyás-templomban – a magyarok, hogy még jobban kifejezzék hálájukat, a Felséges Asszonyt az uralkodóval egy szertartás keretén belül koronázták királynéjává. Hamarosan a király aláírta az új, alkotmányos törvényeket, és a birodalom teljes neve Ausztria-Magyarország vagy Osztrák–Magyar Monarchia lett. Erzsébet is teljesítette ígését a férje felé, hiszen 1868. április 22-én a Budai Várban világra jött Mária Valéria, a „kiegyezés ajándéka”. Erzsébet tudatosan törekedett arra, hogy magyar emberek kerüljenek a közvetlen közelébe. Valériával (a „magyar királykisasszonnyal”) csak magyarul beszélt, és ezen a nyelven taníttatta, így a kislány ezt használta „anyanyelveként”.

A koronázás után a királyi pár a Magyar Államtól használatra megkapta az egykori Grassalkovich-kastélyt és birtokot Gödöllőn, ahol Erzsébet olyan szabadnak és boldognak érezte magát, akár csak gyermekkorára színterén, a bajorországi Possenhofenben. Szülőhazája iránt gyakran gyötörte a honvágy, éppen ezért kedves kijelentése lehet számunkra a Garatshausenből (Bajorország) Ferenczy Idának 1869. július 19-én kelt, magyarul írt levele (eredeti helyesírással közöljük): „*bévallom, hogy kellemes családi köröm daczára isszonyú magyar honvágyam van*”. Ugyanezen levélben udvartartásának egy új tagja érkezésével kapcsolatban így folytatta: „*Az este a nővérem jó tanácsokat adott az új hölgynek, (...) Magyar érzéseimet illetőleg, melyekkel, ha velem ki akar jönni, soha sem szabad szembe szállnia*”⁴. (Ida udvarhölgyi státuszba kisenemesi származása miatt nem kerülhetett, hivatalosan az *Őfelsége felolvasónője* címet kapta.)

A királyné gödöllői udvartartása hasonlított a szüleinek possenhofeni udvarához. Itt olyanokkal vette körül magát, akik a császárvárosban nem kerülhettek volna a közelébe. Nagyon szerette volna Batthyány Lajos családját is megismerni, azonban Zichy Antónia Habsburg-ellenes szellemben nevelte a gyermekeit. Lánya, Ilona soha nem volt hajlandó találkozni a királynéval – habár kastélya a

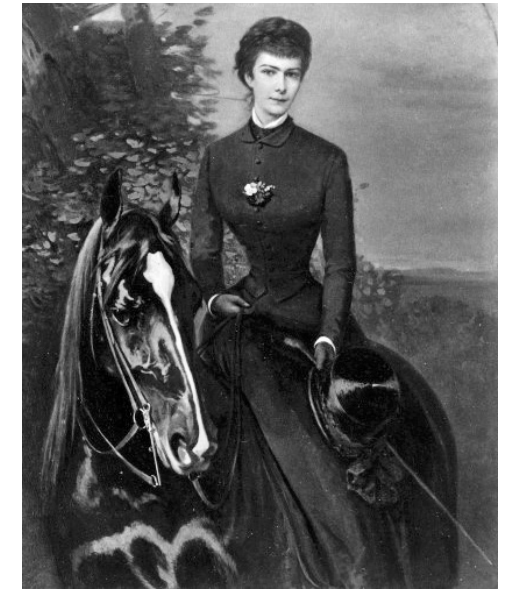
A királyi család a Gödöllői Királyi Kastély parkjában 1868-ban (balról jobbra): Rudolf trónörökös, Ferenc József, Erzsébet a kis Mária Valériával és Gizella főhercegnő. A kép az Osztrák Nemzeti Könyvtár tulajdona, No.:PORT_00067441_01

⁴ *Kedves Idám! Leveleskönyv.* (Erzsébet királyné, Ferenc József, Andrássy Gyula és Schratt Katalin levelei Ferenczy Idához.) Válogatta, sajtó alá rendezte, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Tolnayné Kiss Mária. Akadémia Kiadó, Budapest, 1992.

Gödöllőhöz közeli Cinkotán állott. Fia, Batthyány Elemér gróf viszont beadta a derekát, és elfogadta a meghívást a királynéhez, hamarosan pedig teljesen a személyének a bűvkörébe került. A gróf, aki a magyar lovassportok egyik úttörője volt, gyakorta vett részt a királyné falkavadászatain, a királyt azonban tüntetőleg levegőnek nézte. Nem üdvözölte, és nem fogadta az üdvözlését sem. Ferenc József – megértően, és valószínűleg szeretett felesége hatására – nem vette fel a sértést, és mindent megtett annak érdekében, hogy látványosan is jelezze, őt nem zavarja, ahogyan az aradi vértanú fia viselkedik vele (végül is „jogosan”).

Erzsébetet, habár Habsburg-feleség volt, igazán magyar királynéknak tarthatjuk. Mielőtt bárkinek bármi kétsége felmerülne afelől, szívében magyarnak tekinthetjük-e egy osztrák uralkodó német származású feleségét, hadd hívjam fel a figyelmet még egy érdekes tényre.

Vannak olyan szituációk, amelyekben az ember önkéntelenül is az anyanyelvén szólal meg, függetlenül attól, mennyire jól beszél egy idegennyelvet és milyen környezetben van. Két olyan esetet is lejegyeztek, amely arról számolt be, hogy az ájulás után magához tért királyné magyarul szólalt meg. Az első ilyen eset Erzsébet súlyos lovasbalesetkor következett be 1875. szeptember 10-én Franciaországban. A történetet Festetics Mária grófnő a baleset másnapján lejegyezte a naplójába. A királyné, miután leesett a lováról, nem tért azonnal teljes mértékben magához, és napokig kritikus állapotban volt. Közvetlenül az esés után a grófnő először magyarul, majd az udvari orvos kérésére németül szólt Erzsébethez, aki nem válaszolt azonnal környezete nagy rémületére, csak meredten bámult előre. A grófnő könnyezni kezdett a félelemtől, mire a királyné tompán, alig hallhatóan, magyarul ezt mondta: „*Kérem, ne sírjon, Mari, az fáj nekem*.”⁵ A másik ilyen eset Erzsébet meggyilkolásához kapcsolódik, amely 23 évvel később, pontosan ugyanazon a napon következett be. 1898.

Erzsébet királyné lóháton. A kép Wilhelm Richter festménye után készült. Osztrák Nemzeti Könyvtár No.: Pf 6639 E 91a

⁵ Gudula Walterskirchen-Beatrix Meyer: *Festetics Mária grófnő naplója.* Helikon Kiadó, 2020. (1875. szeptember 11-ei naplóbejegyzés)

Erzsébet, aki sokkal inkább érezte magyar királynénak, mint osztrák császárnénak magát, a magyarokat tisztelte meg azzal, hogy még utoljára eleget tegyen a reprezentációs kötelezettségének (akkoriban már alig jelent meg nyilvánosan) a hazánk fennállásának ezeréves évfordulójára rendezett millenniumi ünnepségek alkalmából. Az eseményt Benczúr Gyula a *Millenniumi hódolat* (1896) című festményén örökítette meg. A kép az eredetiről készült fénykép. (Osztrák Nemzeti Könyvtár, No.: Pk 353, 148)

szeptember 10-én Genfben egy olasz anarchista szívén szúrta a királynét, aki a merénylet után még képes volt a saját lábán megtenni néhány száz métert, mivel szoros fűzője miatt nem érezte a szúrást. A hajóra való felszállás után nem sokkal elájult csak el, majd még egy percre magához tért, miután udvarhölgye, Sztáray Irma grófnő kibontotta a fűzőjét. Magyarul megkérdezte, hogy mi történt, azután ismét elájult. Mivel többé nem nyerte vissza az eszméletét, elmondhatjuk, hogy az utolsó szavai magyarok voltak: *Hát most mi történt velem?*⁶ – kérdezte magyar udvarhölgyét, mielőtt kómába esett.

Kultusza már életében és röviddel a halála után megkezdődött Magyarországon. Íróink patetikus novellákat vetettek papírra, amelyek őt dicsőítették. Személyét az azonos keresztnév miatt nem volt nehéz Árpád-házi Szent Erzsébetéhez hasonlítani. Mikszáth Kálmán szavaival élve *„nevét csak úgy ejtették itt ki Magyarországon, mint*

⁶ Sztáray Irma grófnő naplója: *Erzsébet királyné kíséretében*. Gabó Kiadó.

egy szentét”⁷. De nemcsak ő írt így róla, hanem sokan mások. Jókai Mór szerint *„amíg a magyar szívekben forró vér fog bugyogni, addig bizonyára mindig ünnepnap lesz e hazában Erzsébet királyné nevének, születésének és halálának napja*”⁸. Benedek Elek novellában örökítette meg életének történetét, amelyet a következő sorokkal zárt: *„A magyar ég gyászba borult. Elvesztette védő angyalát*”⁹. Neves íróink közül megemlíteném még Krúdy Gyulát is, aki *„minden magyar asszonyok legtisztábbjának, legelsőbbjének, legszomorúbbjának*”¹⁰ tartotta Erzsébetet.

Talán a legszebb novellát a királynéről Mikszáth Kálmán írta *Mikor utoljára láttuk* címmel. Az írás Erzsébet utolsó nyilvános megjelenésének emlékét örökítette meg: a királyné minket, magyarokat megtisztelt azzal, hogy – habár utolsó éveiben már teljesen elutasította a reprezentációt – megjelent 1896 májusában a millenniumi ünnepségek alkalmából Magyarországon: *„(...) De a királyné nevének hallatára egyszerre csak felzug az éljen. És milyen éljen az! Mintha a szivekből szakadna ki egy érzelmi zivatar. Megremegnek a trónterem sárgás márványfalai. Valami csoda hang volt az, melyet nem lehet leírni vagy megmagyarázni. (...) S az érzéketlen felséges fej megmozdult. Gyöngén, alig látszólag intett köszönetet. Valami csodálatos kegy volt abban. S az éljen föl harsant még erősebben és nem akart megszűnni perczekig, - szállt-szállt föl a boltozatokig és megrengette a boltozatokat. (...) A szónok abbahagyja beszédét és várja, míg a féktelen lelkesedés lecsillapul. Hasztalan; nincs határa. A királyné lesüti fejét... és az a hófehér arcz egyszerre csak elkezd pirosodni... mindig jobban-jobban. Először csak nem olyan fehér többé, azután olyan, mint a frissen szűrt tej, mintha rózsaszínnel volna befuttatva, azután piros lesz mint az élet, piros, egészen piros. (...) S a szemekből, melyek ugy tudtak valaha mosolyogni, hogy egy szomorú országot vidítottak föl, egy könnycsepp bugyant ki. Százan és százan látták a drága csöppet. Meg volt a reciprocitás. Egy mosolygó ország föl tudta vidítani a királynét.*”¹¹

Erzsébet királyné névnapja alkalmából 1907 novemberében a Budai Várban Emlékmúzeumot alapítottak, amely 1908. január 15-én nyílt meg, és hamarosan nemzeti zarándokhellyé vált. A legtöbb tárgyat Ferenczy Ida ajánlotta fel a múzeum számára, aki a királyné lányaival, Gizellával és Mária Valériával is tartotta a kapcsolatot. Mindkét főhercegnő bőkezűen adta az édesanyjuk számára oly kedves magyaroknak az emléktár-

⁷ Mikszáth Kálmán: *A királynéről* (novella)

⁸ Jókai Mór: *Erzsébet emlékezete* (novella)

⁹ Benedek Elek: *Erzsébet királyné élete* (novella)

¹⁰ Krúdy Gyula: *Erzsébet királyné*. Regényes történetek. Novella: Erzsébet (1898). „Tiszteletteljes hódollattal, mely szeretettel övezem fel magam, ahogy arról a magyar asszonyról írok, aki mindnyájunknak a csókját érdemli, amit köntöse szegélyére csókolunk - minden magyar asszonyok legtisztábbjáról, legelsőbbjéről, legszomorúbbjáról, ha írok.” A novelláskötet a Palatinus Kiadó adta ki 1898-ban.

¹¹ Mikszáth Kálmán: *Mikor utoljára láttuk* (novella)

gyakat, beleértve azt a ruhafelsőt is, amelyben Erzsébetet meggyilkolták. Ezt a királyné halála utána „kedvenc gyermeke”, Mária Valéria kapta meg, aki 1899. április 16-án ezt írta a naplójába: „Gótikus ereklyetartót csináltattunk, hogy benne a Mama szeptember 10-éről megmaradt ingét, mely a szűrés és a vér nyomait viseli, a kápolnában megőrizzük. (...) régen nem éreztem ilyen közel magamhoz a Mamát.”¹² A „magyar királykisasszony” a még számára oly kedves kegytárgyról is lemondott, mert úgy ítélte meg, hogy annak Magyarországon a helye. Az Emlékmúzeum a II. világháborúban megsemmisült, azonban jó néhány tárgyat sikerült kimenteni onnan, beleértve ezt a fekete ruhafelsőt is, amelyen még ma is láthatóak azok a vércseppek, amelyek királynénk magyarul érző szívéből csordogáltak ki.

Felhasznált forrás a lábjegyzetben szereplő korabeli dokumentumokon, naplókön és visszaemlékezéseken kívül a királyné egyik első életrajzírójának, Corti Egon Cäsar grófnak a könyve (*Erzsébet*. Révai Kiadás, Budapest, 1935), amelyet Erzsébet családjának és környezetének magán levéltáraiban őrzött dokumentumok, levelezések felhasználásával készített.

A képek jogtulajdonosai: Az írásban található régi képek az Osztrák Nemzeti Múzeum tulajdonában állnak és a jóváhagyásukkal kerültek a cikkben felhasználásra. (A képek módosítva – vágva és minőségükben javítva – lettek.) A ruhák másolatairól készült képeket az Abbáziában-Opatiában rendezett kiállításon a cikk szerzője készítette.

Erzsébet királyné Benczúr Gyula posztumusz festményén. A portrét Ferenc Józseftől a hűséges magyar „felolvasónő”, Ferenczy Ida kapta ajándékba. (A király Festetics Mária udvarhölgynek is készítettett egy posztumusz festményt.) Az eredeti kép ma – Ida jóvoltából – a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona. Ez, az erről készült fénykép az Osztrák Nemzeti Könyvtár tulajdona, No.: Pf 6639 E 103/1.

¹² Mária Valéria főhercegnő, Erzsébet királyné kedvenc lányának naplója 1878–1899. Válogatta és sajtó alá rendezte Martha és Horst Schad. Gabo Kiadó, 2001.

N. Fodor Iza Óra

Mutatói minden napon
sétálgatnak egy körlapon.
Hárman vannak, jóbarátok,
vitát köztük sosem láttok!

Egyik kicsi, lassan halad, másik
hosszú, szinte szalad.
Harmadik percenként szökken,
útjuk végtelen, nem csökken.

Létezik ezernyi fajta,
számot sem mindig látsz rajta. Van,
hogy ketyeg és van néma. Jelez, ha
kelés a téma.

Megtaláljuk karon, polcon,
úgy jár Győrben, mint Miskolcon.
Templomtornyok fontos éke,
napjainknak bölcs mértéke.

Homok is pereghet benne, vagy
elbújik mellényzsebbe. Egy a
lényeg, egy mi közös, léptük
örök és körkörös.

Árnyék

Virágmintás a tapéta
felvidító margaréta.
Kis virágok sziromarca
szemem, arcom simogatja.

Míg a szoba fényben úszik,
árnyak sora még nem kúszik.
Amit látok, minden igaz
mosolyból nem csorbul grimasz.

De ha a Nap megy aludni,
tőle nehéz szabadulni.
Szobámban hívatlan lakó
eltakarja mind, mi való.

Megjelenik, elnyújtózik,
mindenhova behúzódik.
Árnyék, tudom, az a ludas,
az a zsvány potyautas!

Nem kérdezi lámpa, asztal:
Hát téged meg ki marasztal?
Mikor a lámpát leoltjuk,
csendben tűrik sötét foltjuk.

Egy megoldás van ellene,
lassan aludni kellene.
Szemem szorosan bezárom,
jöjjön árny nélküli álom.